تێگەیشتنی ڕاستی و شوێنی لە ڕۆژنامەنووسی کوردیدا

• عمر معروف بەرزنجی •

چەند مانگێك لەمەوبەر کۆڕی زانیاری کورد بەرهەمێکی ناوازەی زانای مێژوویوس دوکتۆر « کەمال مەزهەر ئەحمەد »ی بلاوکردەوە بە ناونیشانی « تێگەیشتنی ڕاستی وشوێنی لە ڕۆژنامە نووسی کوردیدا »(١) کە بریتی‌یە لە دەرخستنی دەسەلاتی ڕۆژنامە لە سەرجەم کۆمەلگای مرۆڤایەتی‌داو ڕوون کردنەوەو پێشچاوخستنی رستێك زانیاری دانسقە وناوالاکردنەوەی لاپەڕەی چەند ڕۆژنامە وگۆڤارێکی دێرینی وەك (ژین)ی ئەستەموول وکوردستان‌و هاوار وپێشکەوتن ، ئینجا لێکۆلینەوەیەکی مەودافراوانی زانستی‌یانە دەربارەی تێکرا ژمارەکانی (تێگەیشتنی ڕاستی) کە سالی ١٩١٨ بلاوکراونەتەوە . دیارە ئەم کارەیش لە مێژووی چاپەمەنی کوردی‌دا جێگایەکی شیاوو سەنگین ئەگرێت و بە چەشنی سەرچاوەیەکی بێ‌خەوش وباوەڕ پێکراو دێتە پێش‌چاو ، جا لە بەر گرنگی بەرهەمەکەو کۆبوونەوەی چەند سەرنجێکی پێویست لە سەرجەم لێکۆلینەوەکەی دوکتۆر وئەو دوو لیستەی کە بۆ ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی ئامادا کردووە .. بە کارێکی لە بارم‌زانی کە چەند خالێك نجەمە بەردەم دوکتۆرو خوێندەوارانی ئازیز

١ ـ نووسەر لە دۆزینەوە وگەڕان‌و پشکنین‌و هەلسەنگاندنی ژمارەکانی (تێگەیشتنی راستی) دا

کۆششێکی سەرومرو دلسۆزانەی نوندوەو توانیویەتی کە بە وردی دەستنیشانی کرۆکی ئەو بابەتانە بکات کە لەسەر لاپەڕەکانی پەخش بوونو تیشکێکی مێژوویی‌و ئەدەبی‌یان بخاتە سەرو تەنانەت چەند پەرە گرافێکیشیان لێ وەربگرێتە و بە چەشنی نموونەیەکی باوەڕپێکراوی هەڵبژاردە بیخاتە بەردەم خوێندەواران ، نەك هەر ئەمەیش بەلکو وەك لێکۆڵەرەوەیەکی کارزانی ئەدەبی بەراودێکی گونجاوی کردووە لە نێوان تێکستی شیعرەکانی تێگەیشتنی راستی‌و دیوانە چاپکراوەکانی شاعیرانە ، ئەمەیش سوودێکی تەواوی هەیە بۆ ساغکردنەوەی تێکست وبۆنەی راستەقینەی شیعرەکان ، بۆ نموونە تا ئێستا کۆنترین سەرچاوەکە بۆنەی وتنی پارچە شیعرەکەی نالی (ئەم تاقمە مومتازە کەوا خاصەیی شاهن) ی دەستنیشان کردبێ کتێبی (ئەنجومەنی ئەدیباتی کورد)(٢)ی (ئەمین فەیزی)یەکە چی وەك دوکتۆر لە (ل ١٦٧)ی‌کتێبەکەی‌دا دەری خستووە کە لە ژمارە (١٨)ی‌رۆژی (٢)ی‌مارتی (١٩١٨)ی‌ئەو رۆژنامەیە داوتراوە کە (نالی مەنحی عەسکەری خاصەی ئومەرای بابان ئەکا) دیارە ئەمەیش زیاتر بنجی ئەو بۆنەیە ئەچەسپێنێ ودووریش نی‌یە کە (ئەمین فەیزی) هەر لەو رۆژنامەیەی وەرگرتبێ . بەلام دوکتۆر لەگەل ئەو هەموو رەنجەیدا کە بەناوچەوانی کارەکەیەوە دیارە گەر بهاتایەو لە پاشکۆی لێکۆڵینەوەکەی دا تێکرا ژمارەکانی ئەو رۆژنامە دەولەمەندەی بگرتایەتەوەو هەروا بە شاراوەیی نەی هێشتایەوە ئەوسا پڕ بە پڕی وشەی ڕاستی (تێگەیشتنی ڕاستی) دەر ئەچوو . چونکە ئەم لێکۆڵینەوەیەنەی توانیوە کە پەل بهاوێژێت بۆ سەرجەم بابەتەکانی ئەو (٦٧)ژمارەیەو بۆ هەربابەتەی چەند پەرەگرافێکی پێویست وەرگیراوە وخوێندەوارانیش گەرەگیانە کە هەموو ئەو بابەتانەیان لەبەر دەستدابێ و دوای سوود لێ وەرگرتن بە پێوانەو سەنگی تێگەیشتنی تایبەتی خۆیان جۆری بۆچوونیان دەربڕن ، ئەو بیروڕایانەیش کە لە لێکۆڵینەوەکەدا هاتوون وهەر چەندە مەوزوعی یانەو گەبخینەیەکی پڕ لە زانیارین باری سەرنجی دکتۆرن و رەنگە رۆشنبیرانیش بۆ چوونی خۆیان هەبێ ، لە لایەکی ترەوە خوێندەواران مەبەستیانە کە زیاتر لە شێوەو رێنووسی ئەو رۆژنامەیە بگەن و تەنانەت کلێشەی بەرگەکەی ببینن بەلام ئەمانەیان دەستگیرنابێ وچاویان لەرێیە .. خۆگەر نووسەر بە چەشنی رۆژنامەکانی (بانگی کوردستان و رۆژی کوردستان)(٣) هەموو ژمارەکانی بگرتایەوە ئەوە بێگومان نرخ و بەهایەکی زیاتری ئەبوو بۆ ئەدەبو زمان و مێژووی کورد ، کە ئەمەیش کارێکی هێند گران نی‌یەو ئومێدەوارین دوکتۆر ئەم کارە بخاتە سەر پرۆژە پیرۆزەکانی تری .

٢ ـ نووسەر لە لێکۆڵینەوەکەی دا بە گەلێ بەلگەو وردکردنەوەوە بەو ڕایە گەیشتووە کە (مێجەرسۆن) و (شوکری فەزلی) لە بەڕێوەبەرانی سەرەکی ئەو رۆژنامەیەبوون ، تەنانەت لە (ل ١٠٩)دا ئەوەیش باس ئەکا دیوانی شوکری فەزلی لە لای خوا لێخۆشبوو (مامۆستا نەجمەدین مەلا)ووە کە ئەمەیش راستەو خاوەنی ئەم باسە دەستنووسێکی شیعرەکانی شاعیری لە لای ناوبراو بینیوەو لە پێشەکی‌یەکەیدا کە نەجمەدین مەلا بۆ شیعرەکانی نووسیبوو ئەو راستی‌یەی وتووە کە شاعیر لە دەرکردنی رۆژنامەی تێگەیشتنی راستی دا بەصداربووە کە دیارە ئەمەیش زیاتر بۆچوونەکانی نووسەر پتەوتر ئەکا(٤) ..

٣ ـ لە کتێبەکەدا چەند پارچە نووسینێکی مێجەرسۆن بە نموونە هێنراونەتەوە کە لە (پێشکەوتن) و (تێگەیشتنی راستی) دا نووسراون، بەتەنها سەیرکردنێکیش ڕادەی کوردی زانینی (سۆن) دەر ئەخەن‌و و بە شێوەیەکی رەوان دارێژراون ، (سۆن) کە لە رەچەڵەکدا ئینگلیز بووەو بۆ سوودمەبەر بوونی مەرامی کاری ئەوان هەڵسووڕاوەکە چی لە سەرجەم نووسینەکانی دا بەلای بەکارهێنانی وشەیەکی ئینگلیزی دا گوزەری نەکردووە ، کەچی هەندێ لە نووسەرانی ئەمرۆ بەبێ کاری پێویست و تەنانەت وشەی ئازیزی کوردی لە ئارادایەو بە چەشنی مۆدیلی عەسر وشەیەکی ئینگلیزی لە پەناو پاساردا دەستە مو ئەکەن و لەباتی وشە کوردی‌یە راستەقینەکان بەکاری ئەهێنن کە ئەمەیش تا بلێی گرتنی رێرویکی ناشایستە وزیان بەخشە (٥) .

٤ ـ دوکتۆر لە دوو پاشکۆیەی ناو کتێبەکەی دا بۆرۆژنامەو گۆڤارەکانی تەرخان کردووە لە بایەخی بیبلیۆگرافیا دواوە و لە (ل٢١٦)دا دانانی بیبلیۆگرافیایەکی دروستی رۆژنامە نووسی کوردی بە کارێکی زانستی پێویست داناوە وئینجا بەبێی

توانست پەلی بۆ ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانە هاویشتووە کە تا ئێستا دەرچوون (٦) ... دیارە ئەمەیش رەنجێکی دلسۆزانەی تری نووسەرە بەلام لەگەل ئەمەیشدا بەو رایە گەیشتووم کە هێشتا نەتوانراوە گەلێ لایەنی ڕۆژنامەی کوردی تەپ و تۆزی شاراوەبی لێ بتەکێنرێ و ئەو لیستانەی کە لەلایەن برایان (جەمال خەزنەدارو جەبار جەباری و دوکتۆر کەمال) ەوە ئامادە کراون هێشتا پێویستی‌یان بە پیا چوونەوەو گەڕانی تر هەیە ، لایەنە نا دیارەکانی تری ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردی‌یەکان بکەونە روو ، چونکە ئەم لیستانە هەر کامێکیان بگرین لە خالی چالاکو وردەکاری‌و هەلە بیبەش نین ، بۆیە ئەو سەرنجانەی دەربارەی لیستەکانی دوکتۆرەوە لەلام گردبوونەتەوە ئەیان خەمەروو .

٥ ـ دوکتۆر لە (ل ٨٥) دا وبۆ پەراوێزی ژمارە (١٠٧)وای بۆچووە کە گۆڤاری زاری کرمانجی لە حوزەیرانی سالی ١٩٢٦دا بلاوکراوەتەوە کەچی لە (ل٢٣٤) داوای نیشانداوەکە لە (٢٥)ی مایسی ١٩٢٦دا دەرچووە ، دیارە ئەمەی دوایی یان راستە .

٦ ـ لە (١٦٠)دا بۆ پارچە شیعری (دیدە چوون لێزمەی بارانی بەهار) کە لەکاتی خۆیدا لە گۆڤاری هاواری سالی ١٩٣٢ دا بلاوکراوەتەوە بە بەرهەمی سەربازێکی نەناسراوی داناوە بەلام لە راستیدا ناونیشانەکەی (یادگار وهیوا) یە و دوای بلاوکردنەوەی لە هاوار دا بۆ جاری دووەم بە هەندێ دەستکاری‌یەوە لە گۆڤاری (یادگاری لاوان) ی سالی ١٩٣٣دا بلاوکراوەتەوە و لە شیعرەکانی (هـ . ل . ب) ی شاعیرە

٧ ـ لە (ل ٥٨ ـ ٥٩) دا لە بارەی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی یەوە (کوردستان) چەند سەرنج پیاچوونەوەیەکی ورد خراونەتەروو ، بەلام دوکتۆر خالێکی گرنگی لە یادکردووە کە ئەبوایە پەنجەی بۆ رابکێشرایە کە بۆیەکەم جار ژمارەی یەکەمی ئەم ڕۆژنامەیە لە لایەن‌دوکتۆر مارف خەزنەدارەوە دۆزراوەتەوە دبە بۆنەی جەژنی حەفتا سالەی ڕۆژنامەی کوردی‌یەوە هەوالەکەی لە ڕۆژنامەی (التآخی) ژمارە (٣٦٥)ی ڕۆژژ (١٩)ی نیسانی ١٩٦٨دا بلاوکردەوە بەناو نیشانی (یوم الصحافه الکردیه الذکری السبعون لصدور العدد الاول من الجریدة الکردیة الاول کردستان من القاهرة) دوا بەدوای ئەمەیش هەمان هەوالی بە زمانی کوردی لە ڕۆژنامەی (برایی) ژمارە (٣٦٧)ی ڕۆژی (٢٢)ی نیسانی ١٩٦٨دا خستە بەرچاوو ئەو ڕۆژەیشی بە جەژنی ڕۆژنامەگەری کوردی‌داناوە ، جا کە ئەمەیش ئەلێم لەوە ئاگادارم کە دوکتۆر کەمال لە ژمارە (٤)ی گۆڤاری (نەتەوەکانی ئاسیاو ئەفەریقا) دا باسێکی دەربارەی هەمان ژمارە بلاوکردووەتەوە بەلام وتارکەی دوکتۆر لە مانگی تەمووزو ئابی ئەو سالەدا بلاوکراوەتەوە (٧).

٨ ـ دوکتۆر لە پەراوێزی ژمارە (١٠٦)ی (ل٨٥)دا بۆ بانگی کوردستان هەلەیەکی (جەمال خەزنەدار) ی‌راستکردووەتەوە کە گوایا لە (ل٢٧)ی رابەرەکەی داوای نیشانداوە کە ئەم ڕۆژنامەمەیە مانگ ونیوێك ژیاوە کە دیارە بۆچوونەکەی دوکتۆر راستە ، بەلام ئەبوایە ئەوەیش بوترایە کەپێش هەموو کەسێك جەمال خەزنەدار خۆی ئەم هەلەیەی راستکردووەتەوە و سالی ١٩٧٤ لە کاتێکدا هەموو ژمارەکانی چاپکردەوە و لە (ل١٦)دا زانیاری پڕاو پڕی دەربارەی سەرجەم ژمارەکانەوە ئاشکرا کردووە ، لە لایەکی ترەوە هەر لە هەمان پەراوێزۆ لاپەڕەدا وتویەتی (کە هەندێ سەرچاوە باسی سێ ژمارەی تری بانگی کوردستان‌یان کردووە کە سالی ١٩٢٥ لە بەغداد چاپکراوەو ئەو سەرچاوەیەش مەبەستی سەجادی‌یە) کەچی دوکتۆر ئەم بۆچوونە ناراستەی بەهەلە دانەناوە کە راستی‌یەکەی لە ١٩٢٦ دا چاپکراون‌و بەهۆی کارە پیرۆزەکەی جەمال خەزنەدارەوە لە بەردەستدان

٩ ـ لە پەراوێزی ژمارە (١٠)ی لاپەڕە (١٥٢)دا وتراوە کە کتێبی (ئەوەلەمین) قیرائەتی کوردی) سۆن دانیاوە کە لەراستیدا لە دانانی (محەمەد زەکی ومیرزا محەمەد باشقەیە) و سۆن پیاچووەتەوەو فرمانی ئەو بەسەر قوتابخانەکاندا بلاوکراوەتەوە

١٠ ـ دوکتۆر لە (ل ١٠٦)دا بۆنەو گرەوەی کە مێجەرسۆن لە ژمارە ٢٧ ، ٢٨ ی‌ڕۆژنامەی پێشکەوتنی سالی ١٩٢٠ دا سازی کردوای نیشانداوە گوایا پەخشانەکەی زەکی صائب بەبێ ناونیشان بلاوکراوەتەوە ، بەلام بە تەنها چاو پیاخشاندنێك بە ژمارە (٣٠)ی ڕۆژی (١٨)ی نوفمبەری ١٩٢٠ی پێشکەوتن دا بە وراستی‌یە ئەگەین کە لە (ل ٣)دا ناونیشانی (بۆچڕووك)ی‌بە پیتی رەش بۆ دانراوەو خراوەتە دوو کەوانەوە ئەم راستی‌یەشم لەو کتێبەدا باس کردووە کە کۆڕی زانیاری بەناو نیشانی (لێکۆلینەوەو بیبلیوگرافیای چیرۆکی کوردی)(٨) بلاوی‌کردەوە .

١١ ـ له (ل ٩٥ ، ٢٣٤)ى كتێبەكەى نووسەردا بۆ گۆڤارى پەیژە وتراوە كە (بریتی‌یە لە ژمارەیەك وتارو شیعرو لەوە دەچێ هەمووى مستەفا شەوقی خۆى نووسیبێ) دیارە هەڵدانەوەى سەرجەم (٤٤) لاپەڕەكەى ئەو گۆڤارە ئەم رایە ئەداتە دواوە چونكە لەو ژمارە تاقانەیەدا پارچە شیعرى (ئەى كوردى ستە مدیدەى) مەلا هەسەنى قازى تیایە كە ناسراوە بە شاهۆ ، جگە لەمەیش پارچە شیعرێكى ئەسیرى بلاوكراوەتەوە . .

١٢ ـ لــه (ل ٢٤٢)دا دوكتۆر لــه بارەى (شەفەق)ەوەئەو زانیارى‌یەى بەدەستەوە داوە كە سەرەتا لە كەركوك وپاش شۆرشى چواردەى تەمووز بە ماوەیەك گوێزرایەوە بۆ ســلێمانى‌و بــه ناوى «بەیان»ەوە بلاوكراوەتەوەو دووبارە براوەتەوە بــۆ كەركوكو كراوەتەوە بەشەفەق . بەلام ئەوى راستى بێ ئەو برایانەى كە تا ئێستا بیبلۆگرافیایان بــۆ رۆژنامە وگۆڤارەكان ئامادە كردووەو بەدواى زانیارى دا گەڕاون ئەو راستی‌یەیان نە خستووەتە بەرچاو كە ئەم گۆڤارە پاش وەستاندنى بۆ ماوەیەكى زۆر بــۆ جارى دووەم‌یان راستتر سالى ١٩٦١ برایەوە بــۆ ســلێمانى لە كاتێكدا كە خاوەنەكەى عەقیدى خوا لێ خۆشبوو (عەبلو لقادر بەرزنجى) بەماڵەوە هاتــه سلێمانى‌و (٣) ژمارەى‌ترى لێ‌دەرچوو كە ژمارە (٤)ى سالى (٤)دوا ژمارەیەتى‌و لە رۆژى (١٥)ى ئەیلوولی سالى ١٩٦١ دا بلاوكرایەوە ، ئەوەى پێویستیشــه لێرەدا بوترێ كە ئەمجارەیان چیرۆك نووس (محرم محمد ئەمین) بوو بەسەرنوو سەرى‌و لە.چاپخانەى ژین چاپ ئەكراو خوالێ خۆشبوو (غەفور رشید دار اغــا) كارگێرى بوو .

١٣ ـ دوكتۆر له (ل ٢٤٣) دابۆ (نەورۆز) وتویەتى كەسێ مانگ لەسەر یەك دەرچوو ئێتــر وەستا . بەلام ئەم گۆڤارە دواى ژمارە (٣).ووبــــه رۆژنامەو تا ژمارە (٥)كە رێكەوتى رۆژى پێنج‌شەممە ٣٠.تەمووزى ١٩٥٩ ئەكا بە ناوى (مەشخەلى نەورۆز)ەوەبلاوكراوەتەوە ، پاشان لە ژمارە (٦)یەوە كـــه رێكەوتى (٦)ى‌ئابى ١٩٥٩ ئەكا بوویە (پاشــكۆى نەورۆز . لە ژمارە (٧)یشەوە كە ئەكاتە (١٣)ى‌ئابى ١٩٥٩ لە دوا لاپەڕەیدا پاشكۆیەكى عەرەبى.ڕ دانراوە بەناونیشانى (ملحق نوروز) بەلام لە ژمارە (١٠) بەدواوە ئەو پاشكۆ عەرەبی‌یەى لەگەڵدا نەما . لــه ژمارە (١٢)یشەوە كە ئەكاتە رۆژى شەممە (٣)ى تشرینى یەكەمى ١٩٥٩ جارێكى تر بووەوە بە مەشخەلێ نەورۆز . ژمارە (١٣)ى كە ئەكاتە شەممــه (١٤)ى تشرینى دووەمى ١٩٥٩ هەر بە عــەرەبى دەرچووەو چوار لاپەڕەیــه ، لە ژمارە (١٥)بەدواوە بــه ناوى (مەشخەلى نەورۆز)ە وەبلاوكرایە وەكە ئەكاتــه (١٣)ى‌شوباتى ســالى ١٩٦٠ ماناى وایە لە (١٤)ى تشرینى دووەمى ١٩٥٩ تا (١٣)ى‌شــوباتى ١٩٦٠ وەستاوە ئینجا دەستى كردووەتەوە بە دەرچوون . ژمارە (١٧)ى ئەم رۆژنامەیە لە رێكەوتى (١٦)ى مارتى ١٩٦٠دا ولە چاپخانەى كامەران دا چاپكراوە بەلام ژمارە (١٨)ى كە لە چاپخانەى ژین چاپكراوە هیـــچ مێژووەیەكى بە سەرەوە نی‌یە .

١٤ ـ له (ل ٢٤٤)دا بۆ هیواى كوردســـتان وانیشانلراوە كـــه لە شێوەى رۆژنامەدا چاپكراوە بەلام لە راستیدا یەكەم ژمارە لــه شێوەى گۆڤاردا دەرچوو وە(٧٠)لاپەڕەیە و لــه چاپخانەى كامــەران چاپ كراوەوكاتـــى دەرچــو نیشـــى وەك دوكتۆر نووسیوێتى تشرینى دووەمى (١٩٥٩)یە بەلام لە ژمارە (٢)بەدواوە بووە بە رۆژنامە و زووربەى ژمارەكانى لە چاپخانەى ژین چاپ ئەكراو كاتى دەرچوو نیشى رێك وپێك نەبوو ، هەروەها دوكتۆر ئەوەیشى وتووە كــه (١٢) ژمارەى لێ دەرچووە بەلام راستی‌یەكەى (١٣) ژمارەیەو ئەمەیش رێكەوتى رۆژى چوارشەممــــه ١٩ـ١٠ـ١٩٦٠ئەكات .

١٥ ـ نووسەرى بەڕێز له (ل ٢٤٩)دابــۆ (گرنگ وتویەتى كــه سالى ١٩٦٧ بلاوكــراوەتــەوەو دیارە هەر ئەو ژمارەیەى لێ دەرچووە ، بەلام ئــەم گۆڤارە كە قوتابخانەى (مەنارى كوڕان) دەریان كردو دوایی.وو بە قوتابخانەى مەولانا خالید بــۆ سالى‌دوایی واتا ١٩٦٨ ناوى گۆڤارەكەیان لـــه (گزنگ)ەوەگۆڕى بە چیا و ژمارە دووەمى بـــه ناوى (چیا)وە دەرچوو لە كاتێكدا كە مامۆستا شێخ كەریم باراوى بەڕێوەبەرى قوتابخانەكەو سەرنووســـەرى گۆڤارەكە.وو . نابێ ئەوەیش لە یادبكەین كـــه قوتابخانەى سانەوى ئێواران لە سلێمانى سالى ١٩٥٩ گۆڤارێكیان بە ناوى (گزنگ)ەوە بلاوكراوەتـــەوە و تەنها ژمارەیەكى لێ دەرچوو ، ئەوەى شایانى باسە (جەبار جەبارى) لە كتێبەكەى‌دا (تاریخ الصحافه الكردیة فی العراق)(٩) لەم گۆڤارى گرنگ‌و چیایە دواوەو تەنانەت هەستیشى بەو گۆڕانە كردووە كە بەسەر گرنگ‌دا هاتووە .

١٦ ـ دوكتۆر له (ل ٢٤١)دا بۆ گۆڤـــارى (پەیام) وتویەتى كە (دوا ژمارەى من دیومە لە رۆژى

١٢ای نیسانی ١٩٥٤دا دەرچووە) لە کاتێکدا کە بە ژمارەکانی ئەم گۆڤارەدا چوومەوە ئەو مێژووەی دوکتۆر دیاری کردووە بەر ژمارە (٢٣٧)ئەکەوێ بەڵام منیش لەلای خۆمەوە ژمارە (٣٦٩)م لە بەردەستایە کە رۆژی ٢٨ی تەمووزی ١٩٥٧ دەرچووە واتا (١٣٢) ژمارە دوای ئەم ژمارەی دوکتۆر بینیەتی لە ئارادایە.

١٧ ـ لە (ل ٢٤٢)ی کتێبەکەدا بۆ (پێشکەوتن) وتراوە کە لە ژمارە (٦٥) بە دواوە بووەبە رۆژنامە ، دیارە ئەم بۆچوونە راست نی‌یە ، بەڵام ئەم گۆڤارە تەنها (١٩) ژمارەی بەچەشنی گۆڤارێکی هەفتانە دەرچووە و لە ژمارە (٢٠)بەدواوە کە رێکەوتی رۆژی شەممە (٩)ی ئابی ١٩٥٨ ئەکات بووە بە رۆژنامە و(٤)لاپەڕەی بە کوردی‌و (١٢) لاپەڕەی بە عەرەبی دەرچووە ، پێشتریش لە کاتێکدا کە هەڵەکانی نووسینێکی ناتەواوی (ئەکرەم قەرەداخی)م راست کردەوە پەنجەم بۆ ئەم راستی‌یە درێژ کردووە(١٠) .

١٨ ـ نووسەر لە (ل ٧٣)دا بۆ گۆڤاری (رۆژی کورد) دوای باس‌کردنی چەند ژمارەیەکی ئەڵێ (وا دەرئەکەوێ کە رۆژی کورد مانگانە بووبێ و ژمارەیەکی سەرەتای حوزەیرانی ساڵی ١٩١٣ یا ئەو دەرروبەرە دەرچووبێ . جا ئەوەی من ئاگادار بم ئەوەیە دوکتۆر مارف خەزنەدار پاش بینینی یەکەم ژمارەی گۆڤارە کەلە ساڵی ١٩٦٨دا بۆیەکەم جار رۆژی دەرچوونی ژمارەی یەکەمی دیاری کردووە ووتویەتی لە رۆژی (١٩)ی حوزەیرانی ١٩١٣ دا دەرچووە(١١) ، دوایش جەمال خەزنەدار لە رابەرەکەی دا هەمان راستی تۆمار کردووەو ئەبوایە نووسەر پەنای بۆ ئەوسەرچاوەیە ببرادایە تاکوو راستتر رۆژی دەرچوونی دەستنیشان بکردایە ، لە لایەکی ترەوە گۆڤارەکە بە ئیمتیاز هەفتەیی بووە بەڵام مانگی ژمارەیەکی لێ‌دەرچووە و یەکەم ژمارەی لە چاپخانەی حقوق (حقوق مطبعەسی) چاپکراوەو ٣٢ لاپەڕەیە(١٢) .

١٩ ـ نووسەر لە سەرتاپا بیبلیۆگرافیاکەی دا زۆر جار وشەی (چەند)و (کەم)ی بەکار هێناوە بەڵام بۆ خوێندەواران ، وون نابێتەوە کە مەبەستی دوکتۆر لەم (چەند) و (کەم)ە دا چەند بڕ ئەکات چونکە لە (ل٢٢٦)دا بۆ رۆژنامەی کوردستان ژمارەکانی دیاری نەکردووە کە (٥) ژمارەن‌و وتویەتی چەند ژمارەیەکی کەمی لێ دەرچووە ، کەچی لە (ل٢٢٥)دا بۆ رۆژنامەی (ڕای گەل) ژمارەکانی دیاری نەکردووەو تەنها نووسیویەتی (کەمی لێ‌دەرچووە) جا ئێستا ژمارە (٧١)ی ئەم رۆژنامەیەم لەبەر دەستایە کە رۆژی ٣شەممە (٥ـ٩ـ١٩٦١)دەرچووە ئینجا نازانم بۆ (٥) ژمارەو (٧١)ژمارە هەر هەمان کەم وچەند ئەیان گرێتەوە ؟ نەك هەر ئەمە بەڵکو لە (ل٢٢٢)یشدابۆ رۆژنامەی (ریا تازە) وتویەتی کە بۆ ماوەی چەند ساڵێك ١٩٣٨ ـ ١٩٥ دەرنەچووە کە ئەکاتە (١٧) ساڵ ..

٢٠ ـ دوکتۆری بەرێز پەنجەی بۆ هەندێ گۆڤارو رۆژنامە درێژ نەکردووە کە شوێنێکی دیاری‌یان هەیە وەك رۆژنامەی کوردستان کە لە ئەستەموول دەرچووە وسەرنووسەرەکەی (محەمەد شەفیق ئەرواسی‌زادە) بووەو خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری لێپرسراوی (محەمەد میهری)بووە . ژمارە (٨)ی لە رۆژی ٢٩ ی‌مایسی ساڵێ ١٩١٩دا بە کوردی‌و تورکی‌و عەرەبی دەرچووە بەڵام ژمارە (٩)ی لە رۆژی ١١ی حوزەیرانی ١٩١٩ دا بە تورکی‌و کوردی بڵاوکراوەتەوە(١٣) . یان گۆڤاری (روناهی) ناو نەبردووە کە یەکەم ژمارەی لە تشرینی یەکەمی ١٩٦٠ دابڵاوکرایەوەو (٨)ژمارەی لێ‌دەرچووە وساڵێ ١٩٦٢ وەستا .

٢١ ـ دوکتۆر لە (ل٢٢٢)دا بۆ رۆژنامەی (زبان) وتویەتی کە (ساڵح قەفتان سەرپەرشتی کردووەو دەوروبەری دوو ساڵ ژیاو بەبێ ئەمەی کە ژمارەکانی دیاری بکا ، پێش هەموو شتێك پێویستە ئەو راستی‌یە بزانرێت کە هەرچەندە (ساڵح قەفتان) سەرپەرشتی ئەکرد بەڵام (ئەحمەدی عەزیز ئاغا) لە نووسەرە هەرە چالاکەکانی ئەم رۆژنامەیە بووە(١٤) ، لایەکی‌ترەوە دوکتۆر راست بۆی چووە کە رۆژی (١٢)ی ئەیلوولی ١٩٣٧ای بە رۆژی‌دەرچوونی ئەم رۆژنامەیە داناوە بەڵام پێویستە ئەوەیش ئاشکرا بکرێت کە ژمارە (٦٩)ی ئەم رۆژنامەیە رۆژی شەممە ٢٥ی‌مارتی ١٩٣٩ دەرچووە ، بەڵام رۆژی (٢)شەممە رێکەوتی (١٠)ی نیسانی ١٩٣٩ ژمارەیەکی تری بە (٤)لاپەڕە دەرچووەو (عدد خاص)ی‌لە سەرنووسراوە بەبۆنەی‌کۆچی دوایی(ملكغازی)یەوە بەبێ ئەوەی‌ژمارەی لەسەر بنووسرێ ، کەچی هەر دوابەدوای ئەوە ژمارە (٧٠)ی دەرچووە لە رۆژی شەممە ٢٩ی نیسانی ١٩٣٩ .

٢٢ ـ ئەمانە بوون بە نووکە قەڵەمێکی درشت

هەندێ لەو سەرنجانەم دەربارەی کتێبی ناوبراو ، بەڵام پێویستێشە ئەوە بڵێم کە ئەم سەرنجانەی لێرەدا خراونەتە بەرچاو بە هیچ جۆرێك لە توانایاندا نیيە کە لە ئاستیبەرهەمەکەی دکتۆر کەمال کەم بکەنەوەو تەنها پێشچاوخستنە وهیچی تر ..

سەرچاوەو پەراوێزەکان :

(١) تێکەیشتنی راستی وشوێنی لە رۆژنامە نووسی کوردیدا ـ د . کەمال مەزهەر ئەحمەد ـ بەغداد ١٩٧٨ ـ چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ـ ٣١٦ لاپەڕەیە .

(٢) امین فیضی ـ ابخمن ادیبان کورد ـ استەمول (١٣٣٩ ـ ١٩٢٠) ل٣٤ .

(٣) هەموو ژمارەکانی ئەم دوو رۆژنامەیە سالانی ١٩٧٣ ـ ١٩٧٤ بە هەوڵو کۆششی مامۆستای ئەدیب ورۆژنامە نووسجەمال خەزنەدار جارێکی تر چاپکرانەوە .

(٤) ئەو دەستنوبریتیبوو لە دەفتەرێکی ١٠٠ لاپەڕەیی وخاوەنی ئەم باسەنوو سخەیەکی لە بەر نووسیبەوە، بەڵام دەوروبەری سالی ١٩٦٣ شاعیری خوالێ خۆشبوو (عوسمان عوزەیری) داوای ئەو نووسخەیەی لێ کردم تا ئەویش نووسخەیەکی لە بەربنووسێتە وەبەڵام کارەساتەکانی ئەو سەردەمە بوو بەهۆی لە ناوچوونی شاعیرو نووسخەکەیش سەری تیاچوو ، لەو پێشەکییەدا کە بۆی نووسرابوو ئەوەیش ئاشکراکرابوو کە نازناوی (هەمی) بووەو پارچە شیعرێکی جوانیشیتیا بوو کە دوو قۆلی لەگەڵ (زێوەر)دا دایان نابوو ..

(٥) بۆ نموونە کاك محەمەدی مەلا کەریم لەباتی وشەیەکی نازداری کوردی وەك (راستی) هاتووە وشەی (فاکت)ی ئینگلیزی بەکار هێناوە جا نازانم کە (راستی)مان هەبێ (فاکت fact) بۆ قەرز بکەین بۆ ئەمەیش بڕوانە لە رێگای ئەدەبو لەپێناوی نالیدا) ١٩٧٩ لاپەڕە (١٩٠ ـ ٢١٠) .

(٦) ئەم هەولدانەی زانایەکی وەك دوکتۆر کەمال لە پێناوی ئامادەکردنی بیبلیۆگرافیایەکی دروستدا ولێدوان لە بایەخی ئەم کارە ئەو رایەی کاك (ئەوزاد ئەحمەد یێکەس) ئەداتە دواوە کە گوایا بیبلیۆگرافیا هیچ بایەخێکی نیيە بۆ ئەم مەبەستەیش بڕوانە رۆژنامەی ـ هاوکاری ژمارە (٤٤٢) یرۆژی (٢٥) ئەیلولی ١٩٧٨ .

(٧) بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە ـ نووسەری کورد ژمارە (٥)کانوونی دووەمی ١٩٧٢ .

(٨) لێکۆلینەوەو بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی ـ لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد ـ بەغداد ١٩٧٨ لاپەڕە (١٢) .

(٩) جبار جباری ـ تاریخ الصحافه الکردیه فی العراق ـ منشورات وزاره الاعلام ١٩٧٥ ص٦٦

(١٠) بڕوانە گۆڤاری رۆشنبیری نوێ ژمارە (٧٠) ئەیلوول وتشرینی یەکەمی ١٩٧٨ لاپەڕە (٢١) .

(١١) بڕوانە (الاکراد ـ ملاحظاتو انطباعات ـ بغداد ١٩٦٨ ص٤٤) .

(١٢) بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە دکتۆر مارف خەزنەدار ـ رۆژی کوردستان ژ ٥٤ ئازاری ١٩٧٩ .

(١٣) بۆ ئەم رۆژنامەیە بڕوانە رۆژی کوردستان ٤٣ ـ ٤٤ کانوونی یەکەم وکانوونی دووەمی ١٩٧٧ باسێکی دوکتۆر مارف خەزنەدار ل٣٨ .

(١٤) ئەم راستیو زانیارییەکە پە یوەندی بە ئەحمەدی عەزیز ئاغاوەیە لە مامۆستا (عەبدوللا جەوهەر)م وەرگرتووە ..

بە لەناوبردنی نەخوێندەواری بنیاتنانی سۆشیالیستمان پتەو دەبێت .